

פרד"ס לשולחן שבט

אוצרות גנוזים מגאונותם וחריפותם של גדולי הדורות
מבחר ערוך ומלוקט מספר שיראה אור בע"ה בהוצאת מ.ד.

גליון 590 - שנה י"א - כל הזכויות שמורות ©

שב"ק פרשת שלח תשפ"ה

ההוכחה שיהושע שלח את פנחס וכלב

כולם אנשים ראשי בני ישראל המה (יג ג) פרש"י כל אנשים שבמקרא לשון חשיבות, פירש השפתי חכמים שמצאנו מקומות שלשון "איש" נאמר כלשון תואר ולא כקביעת מציאות בעלמא וכגון דכתיב "והחזקת והיית לאיש" הרי שהוא תואר אך יש מקומות שאי"ז תואר אלא תיאור מציאות וכאן אי"ז תיאור מציאות אלא תואר דכתיב כולם אנשים, עיי"ש.

ועפ"ז יש לפרש דבר נפלא שכשיהושע שלח מרגלים כתוב "וישלח כו' שנים אנשים מרגלים" (יהושע ב-א) ובילקוט (יהושע רמז ז') איתא שנו רבותינו פנחס וכלב היו, ויש להתבונן מנין לומר כך הלא אי"ז כתוב בפירוש.

ויש לפרש ע"פ הנ"ל שהנה אם היה כתוב וישלח שני אנשים הרי שמה שכתוב אנשים הוא תיאור מציאות ששלח שני אנשים ואי"ז מורה על לשון חשיבות אבל מאחר שכתוב "וישלח שנים אנשים" יש להתבונן מהו לשון זאת שמופדת מילת שנים ממילת אנשים ובהכרח הכוונה אנשים לשון חשיבות והכי קאמר וישלח שנים שהם אנשים כל' חשובים, ומזה שנו רבותינו שהיו אלו פנחס וכלב שהיו חשובים.

משאת המלך

ההבדל בין המרגל של שבט מנשה לשל שבט אפרים

למטה יוסף למטה מנשה גדי בן סוסי (יג יא) בנשיא של שבט אפרים לא מצינו שייחסו הכתוב ליוסף כמו אצל מנשה, שאצל מנשה נאמר בפסוק "למטה יוסף למטה מנשה" ואילו אצל אפרים אמר רק "למטה אפרים", וקשה מדוע שם לא נתייחס ליוסף, וכבר עמדו על כך המפרשים.

ונראה ליישב שבגמ' הוריות (ו'): יש מחלוקת לענין קרבן השבט האם אפרים ומנשה נחשבים שבט אחד או שני שבטים חד אמר שדוקא לנחלה הם כב' שבטים אבל לקרבן הם כשבט אחד וחד אמר דאף לקרבן הם כב' שבטים כמו לנחלה.

והנה בשילוח המרגלים לארץ היו ב' ענינים, א. לברר טובת הארץ לנחלתם דכתיב "ומה הארץ השמנה היא אם רזה היש בה עץ אם אין", ב. לרגל בה לצורך מלחמה דכתיב "ומה הערים אשר הוא יושב בהנה הבמחניים או במצרים".

ומעתה כששלח משה נשיא משבט אפרים ונשיא משבט מנשה לגבי ענין הנחלה הוצרך לשלוח מב' השבטים מפני שלגבי נחלה הם ב' שבטים לכו"ע וא"כ כל שבט שלח נשיא לברר נחלתו אך לגבי הענין השני שהוא ריגול לדעת צורת המלחמה הם שבט אחד כי חוץ מלנחלה הם שבט אחד לשאר הדברים ולא צריך לשלוח נשיא ממנשה ונשיא מאפרים ואכן גבי ענין זה היה מספיק לשלוח רק אחד.

ועפ"ז יש לפרש דקדוק הלשון נפלא, גדי בן סוסי היה נשיא שבט יוסף העיקרי והוא נשלח לבירור דרכי הריגול ונשלח לברר ענין הנחלה ונשיא לבני אפרים נשלח רק כדי לברר ענין הנחלה

כי לגבי זה היו ב' שבטים ולכן אצל נשיא מנשה כתוב "למטה יוסף למטה מנשה גדי בן סוסי" ר"ל שהיה הולך הן מדין נשיא שבט יוסף שכלול בזה אפרים ומנשה וזה היה לצורך ריגול לדעת דרכי המלחמה והן לצורך "מטה מנשה" דהיינו לענין נחלה וכיון שגבי זה הם ב' שבטים הלך רק בשביל מטה מנשה ולכן אצל נשיא לבני אפרים כתוב רק "למטה אפרים" כי הלך רק לענין הנחלה של שבט אפרים.

ובזה יש לפרש דבר נוסף, כשחזרו המרגלים ודיברו רעה על הארץ כתוב "ויהם כלב את העם אל משה ויאמר עלה נעלה וירשנו אותה כי יכול נוכל לה" (יג ל) ואילו אצל יהושע בן נון לא מצאנו שאמר זאת ואח"כ כתוב "ויהושע בן נון וכלב בן יפונה כו' ויאמרו אל כל עדת בני כו' טובה הארץ מאד מאד" (יד ו-ז) והיינו שאת זה אמר עמו יהושע.

והביאור בזה ע"פ הנ"ל, מה שאמר כלב "כי יכול נוכל לה" היינו בענין הריגול לדרכי המלחמה שאמר שנוכל לנצחם וזה לא יכל יהושע לומר עמו מפני שיהושע היה רק מרגל לענין נחלה ולא לענין מלחמה שהיה נשיא לבני אפרים משא"כ מה שאמרו אח"כ "טובה הארץ מאד מאד" היינו לענין נחלה ובהו יהושע היה מרגל לכן יכל לומר עם כלב דבר זה.

משאת המלך

מדוע המרגלים לא הצליחו

והימים ימי בכורי ענבים (יג כ) במדרש פליאה נאמר מפני מה לא הצליחו מרגלים מפני שהימים ימי בכורי ענבים ולכן כתיב ותצפנהו שלשה ירחים ולכן כתיב ענבים חסר יו"ד, והוא פלא.

ונראה דאיתא בזוה"ק שלס"מ יש שליטה ג' חודשים בשנה והם טבת תמוז ואב, ומבואר בחז"ל ששליחת המרגלים היתה בכ"ט סיון נמצא שעיקר הילוכים היה בתמוז ואב שהם מהג' חודשים ששולט הס"מ ולכן לא הצליחו, ובהו יש לפרש נמי מה שכתב רש"י בתחילת הפרשה עה"פ "כולם אנשים" אנשים לשון חשיבות שכשרים היו באותה שעה, וכוונתו שביום שיצאו הוא כ"ט סיון היו כשרים לפי שעדיין אי"ז בימי שלטון הס"מ ורק למחרת בר"ח תמוז לא היו כשרים.

והנה האותיות שקודם מילת "ענבים" חסר י' הם "סמ-אל" ע-ס, נ-מ, ב-א, ס-ל וכוונת התורה בזה שהימים שהלכו בהם הם הימים ששלט הס"מ, והכי פירושו שביכורים היינו הראשונים כפי שמצאנו במצוות ביכורים והכוונה שאותם ימים היו הראשונים לאותיות ענבים וזה סמ-אל.

וזה ביאור המדרש "מפני מה לא הצליחו המרגלים לפי שהימים היו הקודמים לענבים דהיינו סמ-אל והיינו תמוז וא"כ שהס"מ שולט בהם.

וזה הטעם שכתוב ענבים חסר יו"ד שרק אז הקודמים להם הם סמ-אל וזה שכתוב ותצפנהו ג' ירחים ר"ל שבג' ירחים בשנה יש שלטון לס"מ.

נצוצי שמשון למוהר"ש
מאסטרפולא

האם המקום נקרא "אשכול" או "נחל אשכול"

ויבאו עד נחל אשכול כו' למקום ההוא קרא נחל אשכול על אודות האשכול אשר כרתו משם בני ישראל (יג כג) הגר"א הקשה איך יתכן לומר שהם קרו למקום אשכול על שם האשכול הרי כבר קודם לכן כתוב ויבאו עד נחל אשכול הרי שזה היה שמו מתחילה.

ויש ליישב, יש לחקור במה שכתוב ויבאו עד "נחל אשכול" האם הכונה ששם המקום הוא "נחל אשכול" כלו' שנחל הוא חלק מהשם או שמא שם המקום רק אשכול וכוונת התורה שבאו עד הנחל של המקום הנקרא אשכול, והנה כשקראו שמו כתוב "למקום ההוא קרא נחל אשכול" משמע שקראו שמו נחל אשכול דלא שייך לומר שקראו שמו אשכול בלבד דא"כ היה לתורה לכתוב רק ויקראו שמו אשכול, ואכן בתרגום יונתן כתב שקראו שמו נחל אשכול ע"ש האשכול שהיה יינו נוטף ממנו כנחל.

ולפי"ז יש ליישב שתחילה היה נקרא המקום אשכול ומה שכתבה תורה ויבאו עד נחל אשכול הכוונה שבאו עד הנחל של המקום הנקרא אשכול והם קראו שמו נחל אשכול כלו' שהוסיפו שם "נחל" לשמו של המקום ועשו זאת על אודות האשכול שכרתו משם בני ישראל שהיה יינו נוטף כנחל.

ואכן בילקוט כתוב שמקום זה נקרא אשכול על שם אשכול שהיה אהבו של אברהם מוכח שתחילה לא היה שמו נחל אשכול כי אם אשכול ושפיר דאתי קרא למימר שהם קראו שם המקום נחל אשכול.

משאת המלך

מה ראו המרגלים בעיניהם של הנפילים

ושם ראינו את הנפילים כו' ונהי בעינינו כחגבים וכן היינו בעיניהם (יג לג) הגמ' בסוטה (לה.) שואלת מנין ידעו המרגלים איך נראו בעיני הנפילים.

וי"ל, כתוב בתהילים שאמר דוד "שמרני כאישון בת עין" (יז-ח) ויש לפרש שבת ענין היינו השחור שבתוך העין, והכוונה שכאשר יסתכל אדם בשחור של עין חבירו יראה את כולו בקטן ולכן נקרא אישון מלשון איש קטן.

ולפי"ז י"ל שהנפילים היו כ"כ גדולים שהשחור של העין שלהם היה גדול וכשהמרגלים ראו אותם הם ראו את ההשתקפות של עצמם בגודל וזה שאמרו שכן היינו בעיניהם ר"ל כמו שראיינו עצמו בגודל הטבעי כך ראינו זאת בתוך עיניהם.

זרע יצחק על התהילים
(יז)

האם הגויים ראו את עמוד הענן

שמעו כי אתה ה' בקרב העם הזה כו' ועננך עומד עליהם (יד יד) משמעות הפסוק שהאומות רק שמעו שענן ה' מעל בני ישראל וקשה דיותר ראוי לכתוב שראו זאת.

אך י"ל ע"פ מאי דאיתא בספרי (פיסקא פג לפרק י' פס' לג) על ישראל הוא מאיר ואינו מאיר לאומות העולם כלו' שהגויים לא ראו את עמוד הענן.

ולפי"ז מדויק היטב דא"א לכתוב שראו הענן דהלא לא ראהו לכן כתוב "שמעו כו' ועננך עומד עליהם".

משך חכמה

רמז לג' מצוות שהאב עושה לבנו בקטנותו

ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה וגו' (טו כ) יש לפרש בדרך רמז.

בגמ' קידושין (כט.) איתא האב חייב בבנו למולו לפדותו וללמדו תורה, מילה היא ביום השמיני פדיון הוא ביום השלושים וללמדו תורה מתחיל בהיותו בן חמש כדאיתא במשנה באבות בן חמש למקרא, ואלו המצוות שחייב האב לעשות לבנו בקטנותו דלהשיאו אשה וללמדו אומנות אינו עושה בקטנותו אלא כשגודל.

במילה "חלה" יש לרמז ג' דברים אלו ח' היינו מילה שהיא ביום השמיני ל' היינו פדיון שהוא ביום השלושים ה' היינו ללמדו תורה שזה בהיותו בן חמש.

וזה ביאור הפסוק "ראשית עריסותיכם" ר"ל הראשית של עריסותיכם כלו' הקטנים כלשון חז"ל קטן המוטל בעריסה זה "חלה" ר"ל מילה פדיון לימוד תורה.

אורח לחיים

מדוע הביאו המקושש עם חבילתו

ויקריבו אותו המוצאים אותו מקושש עצים אל משה (טו לג) בילקוט איתא שהקריבהו כשחבילתו על כתיפו, ויש להבין מדוע עשו זאת.

וי"ל שהרי יש דין שכדי להתחייב צריך ללקט עצים כשיעור הראוי לבשל ביצה קלה וא"כ הביאו עמו העצים לראות אם יש בהם שיעור לבשל ביצה קלה, ולפי"ז צריך לומר שהביאם במצאי שבת שהרי לא יכולים להביאו בשבת עם העצים דאסור להעביר ד' אמות ברה"ר.

(א.ה.) וקשה שבחז"ל משמע שהניחם במשמר ביום השבת כי לא ידעו מה לעשות בו משמע שהביאם בשבת, ובדוחק י"ל שהניחם בשבת עם חבילתו במקום שמצאם ובמוצאי שבת הביאו אותו עם חבילתו ויל"ע).

טעמא דקרא

ב' ראיות ש"על לבבכם" זו מינות

ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם וגו' (טו לט) בספרי איתא אחרי לבבכם זו מינות ואחרי עיניכם זו זנות וכן הוא אומר עם נבל בלבו וכו', מלשון וכן הוא אומר משמע שזו ראייה נוספת שלבבכם זו מינות וקשה דלא מצינו ראייה קודמת לזה אלא זו ראייה ראשונה ומהו לשון וכן הוא אומר, יותר ראוי לומר כמו שנאמר עם נבל וכו'.

אך נראה שאכן זו ראייה שניה דהראיה הראשונה היא הפסוק "אחרי לבבכם ואחרי עיניכם" עצמו, שאמרו חז"ל עינא וליבא תרי סרסורי דעבירה וכתב רש"י כאן העין רואה והלב חומד וכלי מעשה גומרים, כלו' כדי להגיע לעבירה יש שלשה שלבים תחילה העין רואה אח"כ הלב חומד ואח"כ עושה העבירה בגופו, ולפי"ז יש להקשות מדוע כתבו בפסוק קודם "אחרי לבבכם" ואח"כ "ואחרי עיניכם" הלא צורת העבירה היא קודם העין אח"כ הלב והיה צריך להקדים "אחרי עיניכם" ואח"כ "ואחרי לבבכם".

ואולם במקום אחד מצינו שהלב קודם לעבירה וזה גבי עבודה זרה שבגמ' סוף"ק דקידושין כתוב שבכל העבירות אין מחשבה מצטרפת למעשה אבל בע"ז מחשבה מצטרפת למעשה ונענשים על מחשבה וא"כ י"ל שהפסוק עוסק במחשבת ע"ז ולכן הקדים "אחרי לבבכם".

והשתא יש לפרש היטב שהראיה הראשונה ש"על לבבכם" זו מינות זה מהפסוק עצמו שהוקדם לבבכם לעיניכם כנ"ל ואח"כ מביא הספרי ראייה שניה ולכן אמר לשון וכן הוא אומר.

מהרי"ל דיסקין